

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-74>

УДК 334.012.64:330.322

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ МАЛОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR INCREASING INNOVATIVE AND INVESTMENT ACTIVITY OF SMALL AGRARIAN ENTREPRENEURSHIP

Півторак Віталій Сергійович

кандидат економічних наук,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-3228-0788>

Юрій Тетяна Петрівна

кандидат економічних наук,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-4361>

Дендебера Олена Петрівна

науковий співробітник,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0554-6949>

Pivtorak Vitalii

National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

Yurii Tetiana

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Dendebera Olena

National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

Стаття присвячена дослідженню поточного стану та проблем інноваційної діяльності суб'єктів малого аграрного підприємництва з визначенням пріоритетних заходів активізації їх інноваційно-інвестиційної діяльності. У статті досліджено сучасний стан забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів малого підприємництва за умов сучасних євроінтеграційних процесів, зокрема місце України у світовому рейтингу найінноваційніших країн. Запропоновано ряд пріоритетних заходів подолання перешкод підвищення інноваційно-інвестиційної активності малих економічних суб'єктів. Проведено порівняльну оцінку основних показників інноваційної активності вітчизняних підприємств за їх розміром. Визначено перелік основних проблем та перешкод, що стримують підвищення інноваційно-інвестиційної активності підприємницької діяльності, та запропоновано заходи їх подолання.

Ключові слова: інновації, інноваційно-інвестиційна активність, мале підприємництво, комерціалізація інновацій, інвестиційний клімат.

The article examines the significant challenges faced by small agricultural enterprises in Ukraine as they navigate the complexities of a rapidly evolving economic environment. One of the primary obstacles identified is the lack of clear priorities in scientific and technical development, which creates uncertainty for these businesses when planning their innovation strategies. This ambiguity hinders their ability to make informed decisions and invest in new technologies effectively. Additionally, the article highlights the inadequacy of government support, noting that many existing programs designed to aid innovation often fall short of meeting the specific needs of small businesses. The convoluted funding application processes and limited access to grants leave many entrepreneurs feeling unsupported and discouraged. Investment shortages emerge as a key barrier to implementing innovative projects, particularly in the context of the ongoing military conflict, which restricts access to resources and diminishes the overall investment attractiveness of the agricultural sector. The article analyses trends in capital investment in

agriculture, revealing significant fluctuations, particularly during the crises of 2020 and 2022. These declines underscore the pressing need for a more robust investment strategy to bolster agricultural entrepreneurship's resilience. To address these pressing issues, the article proposes systemic changes aimed at enhancing the regulatory frameworks that govern innovation in Ukraine. It urges the Ukrainian government to provide better support for innovation by simplifying access to funding and creating more favourable conditions for small agrarian enterprises. Furthermore, the article emphasizes the importance of developing improved financial mechanisms and fostering public-private partnerships to facilitate collaboration in driving innovation and growth. In conclusion, while the challenges facing small agricultural enterprises in Ukraine are substantial, the article asserts that strategic changes in regulation, the implementation of targeted financial incentives, and enhanced integration into international innovation networks can unlock significant potential for growth and competitiveness. By adopting these measures, small enterprises can better position themselves to thrive in the current economic landscape, ensuring their sustainability and contribution to the overall agricultural sector.

Keywords: innovation, innovative and investment activity, small entrepreneurship, commercialization of innovations, investment climate.

Постановка проблеми. Сучасне економічне середовище змушує малі аграрні підприємства активно впроваджувати науково-технічні розробки та орієнтуватися на інновації, проте цей процес стикається з багатьма бар'єрами. Однією з ключових проблем є відсутність чітких пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку, що створює невизначеність для малих підприємств у плануванні їхньої інноваційної стратегії. Крім того, існуючі державні програми підтримки інновацій часто не відповідають потребам малого бізнесу через складну процедуру отримання фінансування та недостатню доступність грантових програм. Особливо важливою є проблема браку інвестицій, які необхідні для реалізації інноваційних проєктів. Залучення інвестицій має стати основним інструментом модернізації малих сільськогосподарських підприємств, підвищення їхньої конкурентоспроможності та стимулювання інноваційного розвитку в умовах сучасної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів аграрного підприємства України присвячено праці досить широкого кола вітчизняних дослідників, серед яких В. Кузьома, С. Павлюк [1], Т. Полозова [2], Т. Сус, Н. Судук, О. Ємець, С. Мовчун, О. Цюпа [3], О. Старинець [4], Б. Гузар, О. Прокопчук, К. Мельник [5], О. Коваленко, Я. Борисова [6], С. Халатур [7], О. Бухало, І. Малиш [8], С. Соколюк [9], Н. Чорна [10]. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються питання визначення шляхів підвищення інноваційно-інвестиційної активності малих вітчизняних підприємств в умовах жорсткої обмеженості ресурсів та необхідності виходу на якісно новий рівень виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасного стану та проблем забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів

малого аграрного підприємства з визначенням пріоритетних заходів подолання перешкод підвищення інноваційно-інвестиційної активності відповідних економічних суб'єктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структурні трансформації в економіці України та зміни в умовах ведення бізнесу спонукають власників аграрних підприємств до пошуків інноваційних стратегій для підвищення стійкості їх підприємства та конкурентоспроможності виробленої продукції. Такі виклики як нестабільне інвестиційне середовище, недосконала інноваційна інфраструктура та обмежена соціально-економічна підтримка з боку держави, продовжують стримувати розвиток агропромислового сектору України. Ці обмежуючі фактори, посилені активними воєнними діями на території України, значно зменшують як інноваційну активність аграрних підприємств, так й інвестиційну привабливість аграрного підприємства загалом.

Аналіз динаміки капітальних інвестицій в сільське господарство України протягом 2017–2023 рр. показує досить стабільну ситуацію з обсягом щорічних вкладень у галузь, що коливаючись в межах 60–65 млрд грн із піковим значенням у 68 млрд грн в 2021 році (рис. 1). У загальній тенденції слід відзначити падіння рівня інвестицій у 2020 та 2022 роках до показників 50,2 та 49,6 млрд грн відповідно. Зменшення капітальних інвестицій у 2022 р. стали реакцією на окупацію територій України російським агресором, що обмежила доступ до земель і ресурсів, спричинивши значні логістичні обмеження, включаючи блокаду портів, та руйнування інфраструктури через війну. Зміни клімату, пандемія COVID-19 та економічна нестабільність також зіграли важливу роль у скороченні інвестицій в аграрний сектор в 2020 році.

Слід відзначити, що рівень капіталовкладень у промисловість є значно вищим

порівняно з аграрною галуззю. Так, у 2023 році інвестиції збільшились до 220,7 млрд грн, тоді як у 2017 році вони були на рівні 143,3 млрд грн. Порівняно з іншими галузями, такими як будівництво та інформація і телекомунікації, які також зазнали коливань, відновлення інвестиційних вкладень у сільське господарство до рівня 2017 року безумовно свідчить про стабільний інтерес до розвитку аграрної галузі та її важливість для економіки країни. Водночас, на тлі нестабільної військової ситуації в країні вважаємо недостатнім вищезазначений рівень капітальних інвестицій в сільське господарство, зважаючи на дані, опубліковані в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр. Так, станом на 1 квітня 2023 року, загальні збитки, завдані аграрному сектору України внаслідок військової російської агресії, оцінюються у 8,7 млрд дол. США,

що становить приблизно третину від загальної вартості активів [12].

Враховуючи євроінтеграційний напрямок України, слід звернути увагу на ті обставини, що з метою розвитку інвестиційного клімату, зайнятості та підприємницької діяльності в ЄС, Європейською радою затверджено найбільшу діючу програму досліджень та інновацій – Горизонт Європа з обсягом фінансування 93,5 млрд євро на період 2021–2027 рр. Одним із основних напрямків останньої є активна підтримка малого та середнього підприємництва (МСП) для реалізації якої було створено спеціальний інститут під назвою Європейська рада з інновацій, 70% бюджету якого передбачено для сектору МСП та їх ініціатив щодо дослідження та впровадження інноваційних технологій проривного характеру [13].

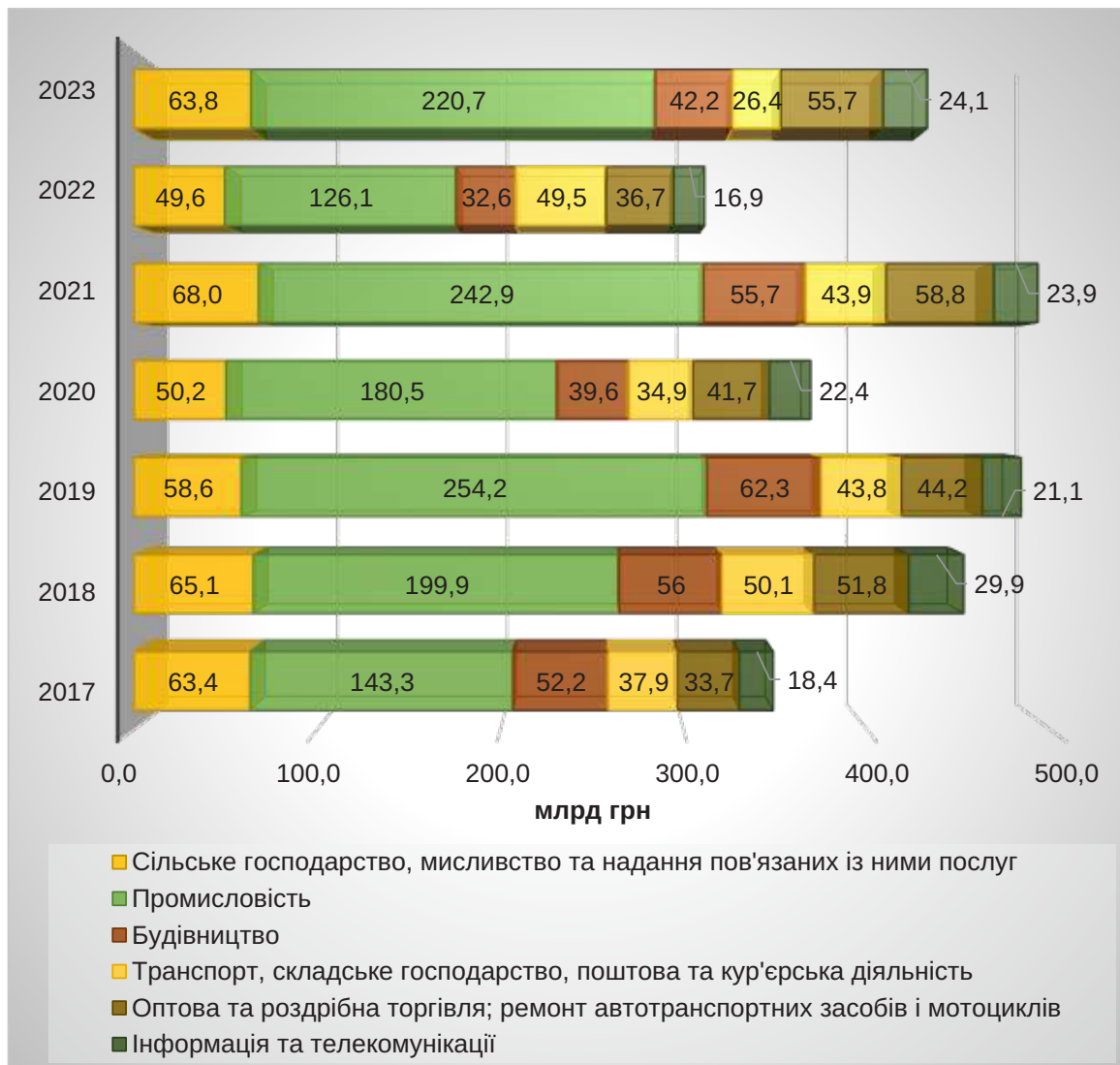

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій за секторами економіки в Україні

Джерело: систематизовано авторами на основі [11]

Одним із пріоритетів ЄС визначає досягнення показника наукоємності ВВП до рівня 3%, що постійно збільшується в європейському регіоні та за останніми даними склав 2,14%. Водночас, для України характерна зворотна тенденція – в 2019 році аналогічний показник зменшився на 0,32 п.п. до рівня 0,43% порівняно з 2010 р. [14].

Незважаючи на такі дані, Україна займає відносно високе місце у щорічному рейтингу «Глобальний індекс інновацій 2023», що публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (WIPO) [15]. За підсумками 2023 року наша держава посіла 55-те місце серед 132-х досліджуваних країн світу, поступившись в рейтингу країн із рівнем доходів нижче середнього лише Індії та В'єтнаму. Слід зауважити, що за рівнем освіти Україна посідає 31-ше місце, за кількістю створених патентів – 33-тє, а за кількістю створених корисних моделей – взагалі очолює світовий рейтинг. Водночас, Україна в цьому рейтингу займає суб'єктивно незадовільне місце (66-те) щодо поглинання знань та імплементації інноваційних розробок власниками бізнесу. Таким чином сформований розрив між освітою та розробкою продуктів з одного боку, та дослідно-конструкторською роботою та виробництвом з іншого, актуалізує державне регулювання в напрямку забезпечення інноваційної-інвестиційної активності вітчизняних підприємницьких суб'єктів.

Підсумовуючи вищесказане, система комерціалізації інновацій та їх інвестиційного забезпечення у вітчизняному підприємницькому середовищі знаходиться в незадовільному стані, але все ж має підґрунтя для успішного розвитку. Слід відзначити, що на сьогодні майже відсутні сприятливі умови для здійснення інноваційної діяльності суб'єктами господарювання, особливо це стосується малих підприємств, які мають обмежені інвестиційні можливості. Водночас саме малий бізнес, що вирізняється необхідним високим рівнем гнучкості, має стати головним рушієм інноваційних процесів в Україні. У цьому контексті держава повинна забезпечити максимально ефективну систему регулювання та підтримки інноваційної діяльності підприємств.

На жаль, сучасна нормативно-правова база, – представлена законами України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних

парків», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукові парки», Концепцією науково-технологічного та інноваційного розвитку України тощо – не спроможна забезпечити поступального розвитку інноваційної діяльності підприємницьких суб'єктів у зв'язку із відсутністю дієвих механізмів стимулювання інноваційно-орієнтованих підприємств і захисту інвестиційних вкладень їх власників. У цьому контексті варто підкреслити невідповідність інституціонального середовища потребам малого підприємництва в забезпеченні ефективних умов для ведення господарської діяльності інноваційним шляхом. Даний висновок лише підтверджується рейтингом України у вищезгаданому виданні «Глобальний індекс інновацій 2023», згідно з яким наша держава значно відстає від провідних країн світу щодо операційної діяльності бізнесу (130-те місце) та державної політики ведення підприємницької діяльності (85-те місце) [15].

На сучасному етапі яскраво вираженим є спад рівня інноваційності вітчизняного підприємства незалежно від розміру господарств. Загальна тенденція 2012–2018 рр. з нарощуванням як кількості інноваційно активних підприємств України, так і їх частки в загальній системі підприємництва, була нівельована різким падінням відповідних показників протягом 2018–2020 рр. (рис. 2). Зокрема, значно скоротилась кількість малих інноваційних підприємств до 1027 од. (лише 21% від показника попереднього періоду), в той час як частка відповідних підприємств склала 5,7% (менше на 18,4 п.п.). Слід відзначити, що малі підприємства продемонстрували найбільший інноваційний потенціал, оскільки саме господарства малого розміру переважали кількісно середні та великі підприємства протягом розглянутого періоду.

Водночас, зворотною є ситуація щодо розподілу обсягів реалізованої продукції. Так, частка обсягу реалізованої продукції малими інноваційно активними підприємствами складає лише 0,5% (рис. 3). Водночас для великих підприємств відповідний показник є втричі вищим.

З огляду на поточну ситуацію, підтверджену результатами аналітичних досліджень, слід відзначити ключові проблеми, що стримують інноваційну активність у малих аграрних підприємствах. До найважливіших з них належать:

– Недосконале нормативно-правове середовище для інноваційно-інвестиційної

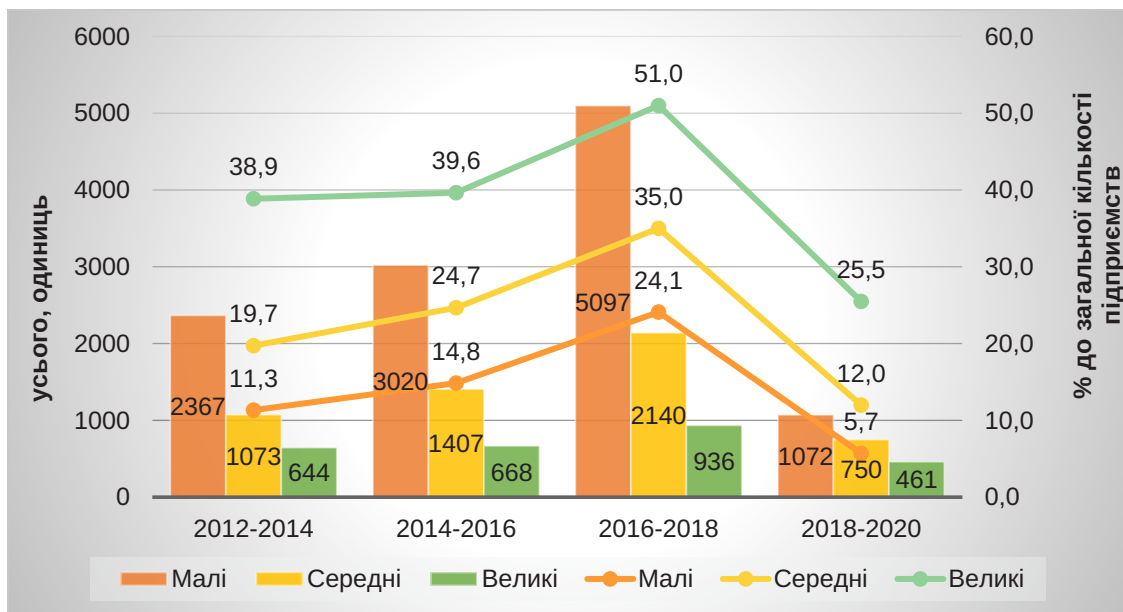

Рис. 2. Динаміка кількості інноваційно активних підприємств України та їх розподіл за обсягом

Джерело: систематизовано авторами на основі [14; 16]

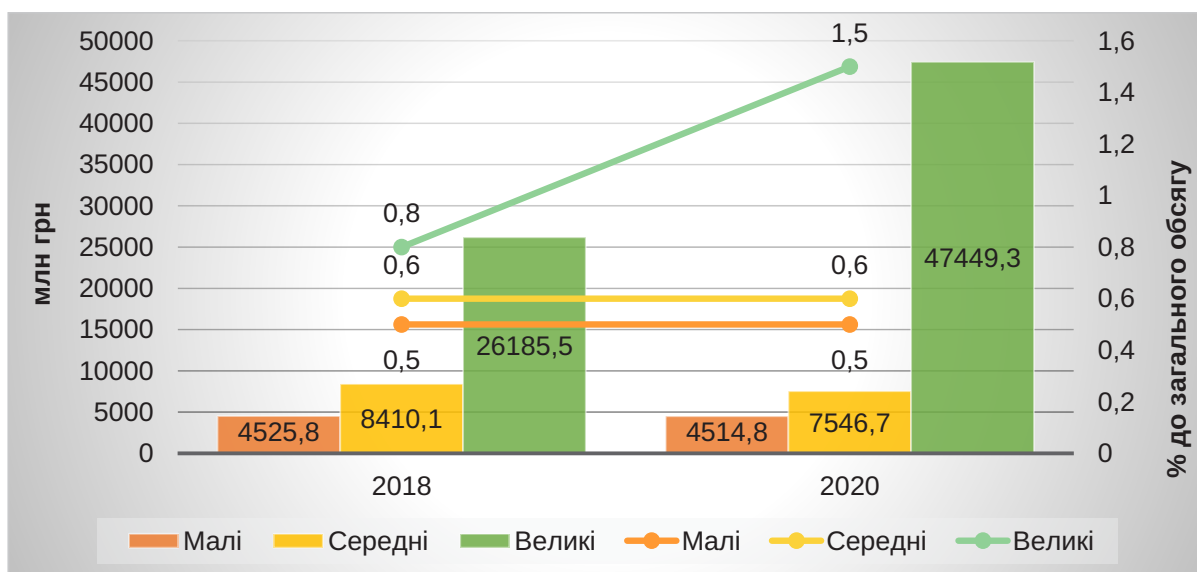

Рис. 3. Розподіл обсягу реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) за розміром підприємств в Україні

Джерело: систематизовано авторами на основі [14]

діяльності, що зокрема стосується непрозорості правил захисту інтелектуальної власності та відсутності податкових стимулів, створює бар'єри для впровадження сучасних аграрних технологій. Застарілі нормативні положення не відповідають швидкому прогресу агротехнологій, що обмежує конкурентоспроможність малих ферм.

– Недостатня державна підтримка інновацій у малих аграрних підприємствах. Механізми доступу до державних ініціатив щодо фінансування інноваційних сільськогосподарських виробників та залучення ними інвестицій є надто складними. Власники малих ферм здебільшого відмовляються від участі в державних програмах підтримки у зв'язку

з надмірними вимогами щодо звітності, що ускладнює отримання ресурсів для технологічних оновлень.

– Обмежений досвід міжнародної співпраці: Малі аграрні підприємства України мають мінімальну участь у міжнародних інноваційних мережах, що обмежує їх доступ до передових аграрних практик та технологій. Низький рівень інтеграції в глобальні аграрні ринки та програми, такі як Горизонт Європа, перешкоджає здатності цих підприємств застосовувати міжнародні інновації та співпрацювати у спільних проєктах.

– Обмежені фінансові ресурси для реалізації інноваційних проєктів: Малі аграрні підприємства стикаються зі складнощами в залученні інвестицій, необхідних для впровадження інновацій. Високі відсоткові ставки, брак венчурного капіталу та обмежений доступ до кредитних ліній є ключовими бар'єрами. Традиційні фінансові установи неохоче фінансують нові інноваційні ініціативи через високі ризики, а державні програми не забезпечують належного фінансування.

– Невизначені механізми розвитку державно-приватного партнерства (ДПП). У сфері аграрного бізнесу України державно-приватне партнерство залишається погано розвиненим. Відсутність чіткої правової бази для ДПП заважає малим аграрним підприємствам ефективно співпрацювати з державними органами та приватними інвесторами для реалізації інноваційних проєктів.

– Брак кваліфікованих фахівців для використання аграрних інновацій. Малі фермерські господарства часто не мають доступу до кваліфікованих фахівців, які здатні застосовувати новітні технології в аграрному секторі. Дефіцит спеціалістів із сучасними технічними знаннями та навичками ускладнює ефективне впровадження інноваційних практик. Еміграція кваліфікованих працівників внаслідок активних військових дій на території України ще більше поглиблює цю проблему.

– За нинішніх умов, коли інституційна система є недосконалою та неспроможною створити ефективну мотиваційну основу для впровадження інновацій, важливим фактором стає активізація державної підтримки інноваційної діяльності малого аграрного бізнесу для прискорення процесів технологічної модернізації. Переходу до інноваційної моделі розвитку малих підприємств, оновленню виробничих процесів та підвищенню конкурентоспроможності їхньої продукції на

внутрішньому і зовнішньому ринках сприятимуть наступні заходи:

Створення дієвої системи стимулювання інноваційно-інвестиційної активності малих аграрних підприємств через вибір оптимальної стратегії інноваційного розвитку із залученням широкого спектра інструментів економічної політики. Ця система повинна гарантувати поступове впровадження новітніх технологій у підприємницьке середовище для отримання конкурентних переваг.

– Поліпшення взаємодії між державними регулюючими органами, які зосереджуються на реалізації соціальних і некомерційних інноваційно-інвестиційних проєктів та приватним сектором, що займається комерційним використанням інновацій.

– Розвиток і вдосконалення інноваційної інфраструктури, зокрема інноваційних центрів, технопарків, бізнес-інкубаторів, наукових парків і промислових кластерів.

– Гнучке використання податкових, фінансових, кредитних та інших стимулюючих інструментів для інноваційного розвитку підприємств, зокрема забезпечення доступу до кредитних ресурсів, що може виявитися ефективнішим методом залучення інвестицій, ніж безповоротне фінансування.

– Впровадження європейських технічних стандартів (санітарних, екологічних, якості, безпеки) для уникнення використання застарілих технологій.

– Моніторинг інвестиційно-інноваційних процесів на малих підприємствах для забезпечення гнучкості управління розвитком малого аграрного підприємництва.

Висновки. На сьогоднішній орієнтація аграрного бізнесу на інноваційний шлях розвитку в Україні стримується різними факторами, основними серед яких недосконалість законодавча база щодо політики підтримки інноваційно-інвестиційної діяльності, складні економічні умови та непривабливий інвестиційний клімат у зв'язку з військовими діями, що продовжуються на території України. Для стимулювання інноваційної діяльності малих підприємств необхідно вдосконалити економічні, правові та соціальні механізми державного регулювання, внести зміни до чинного законодавства у сфері наукової та інноваційної діяльності, а також подолати розрив між наукою і виробництвом в економіці, створивши ефективну систему стимулів для імплементації інновацій у діяльність сільськогосподарських підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузьома В. В., Павлюк С. І. Інвестиційно-інноваційний механізм формування конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах сталого розвитку. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 5 (3). С. 336–345. URL: <http://ujae.org.ua/investytsijno-innovatsijnyj-mehanizm-formuvannya-konkurentospro-mozhnosti-agrarnyh-pidpryemstv-v-umovah-stalogo-rozvytku/>
2. Полозова Т. В. Формування інноваційно-інвестиційного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 592 с.
3. Сус Т., Судук Н., Ємець О., Мовчун С., Цюпа О. Інноваційний розвиток аграрного сектора: моделі фінансування та оцінка впливу фінансування на регіональному рівні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 2 (49). С. 181–193.
4. Старинець О. Г. Інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2020. № 57. С. 87–90. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/57_2020/18.pdf
5. Гузар Б. С., Прокопчук О. Т., Мельник К. М. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія: Економічні науки*. 2019. № 94. Ч. 2. С. 141–160.
6. Коваленко О. В., Борисова Я. Г. Управління інноваційно-інвестиційним розвитком промислового підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. № 7. С. 12–19.
7. Халатур С. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку сільського господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 12. С. 46–50.
8. Бухало О. В., Малиш І. А. Сутність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку аграрних підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія "Економічні науки"*. 2020. № 1. С. 341–351.
9. Соколюк С. Інноваційний розвиток підприємств аграрного сектора економіки в умовах інституційних змін. *Галицький економічний вісник*. 2019. Том 57 (2). С. 107–114.
10. Чорна Н. П. Інноваційний розвиток сфери виробництва продуктів харчування та ризику продовольчої безпеки: монографія. Львів : Ліга-Прес, 2012. 296 с.
11. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2023 роки. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_rik/k_ed_10-21.xlsx
12. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
13. The Eu Research & Innovation Programme 2021 – 27. European Union 2021. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf
14. Наукова та інноваційна діяльність України – 2020. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf
15. World Intellectual Property Organization (WIPO) (2023). Global Innovation Index 2023: Innovation in the face of uncertainty. Geneva: WIPO. URL: <https://www.wipo.int/documents/d/global-innovation-index/docs-en-wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
16. Наукова та інноваційна діяльність України – 2018. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf

REFERENCES:

1. Kuzoma V. V., Pavliuk S. I. (2020) Investytsiino-innovatsiinyi mekhanizm formuvannya konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryemstv v umovakh staloho rozvytku [Investment and innovation mechanism of competitiveness formation of agricultural enterprises in conditions of sustainable development]. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. Vol. 5 (3), pp. 336–345. Available at: <http://ujae.org.ua/investytsijno-innovatsijnyj-mehanizm-formuvannya-konkurentospro-mozhnosti-agrarnyh-pidpryemstv-v-umovah-stalogo-rozvytku/>
2. Polozova T. V. (2017) Formuvannya innovatsiino-investytsiinoho mekhanizmu zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpryemstva: monohrafiia. [Formation of the innovation and investment mechanism for ensuring the competitiveness of the enterprise: monograph]. Kherson: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 592 p. (in Ukrainian).
3. Sus T., Suduk N., Yemets O., Movchun S., Tsiupa O. (2023) Innovatsiinyi rozvytok ahrarnoho sektora: modeli finansuvannya ta otsinka vplyvu finansuvannya na rehionalnomu rivni [Innovative development of the agricultural sector: financing models and assessment of the impact of financing at the regional level]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. Vol. 2 (49), pp. 181–193.

4. Starynets O. H. (2020) Investytsiine zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Investment support of innovative activities of agricultural enterprises]. *Black Sea Economic Studies*. Vol. 57, pp. 87–90. Available at: http://bses.in.ua/journals/2020/57_2020/18.pdf
5. Huzar B. S., Prokopchuk O. T., Melnyk K. M. (2019) Innovatsiino-investytsiine zabezpechennia rozvytku ahrarnoho sektoru natsionalnoi ekonomiky Ukrainy [Innovative and investment support for the development of the agricultural sector of the national economy of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnogo universytetu sadivnytstva / Ekonomichni nauky – Collection of scientific works of the Uman National University of Horticulture / Economic sciences*. Vol. 94 (2), pp. 141–160.
6. Kovalenko O. V., Borysova Ya. H. (2014) Upravlinnia innovatsiino-investytsiinym rozvytkom promysloвого pidpriemstva [Management of innovation and investment development of an industrial enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Economic Herald of Zaporizhzhia State Engineering Academy*. Vol. 7, pp. 12–19.
7. Khalatur S. M. (2017) Udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu innovatsiinoho rozvytku silskoho gospodarstva [Improvement of the organizational and economic mechanism of innovative development of agriculture]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investment: Practice and Experience*. Vol. 12, pp. 46–50.
8. Bukhalo O. V., Malysh I. A. (2020) Sutnist orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu innovatsiinoho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv [The essence of the organizational and economic mechanism of innovative development of agricultural enterprises]. *Visnyk KhNAU. Seriiia “Ekonomichni nauky” – KHNAU Bulletin. Series “Economic Sciences”*. Vol. 1, pp. 341–351.
9. Sokoliuk S. (2019) Innovatsiinyi rozvytok pidpriemstv ahrarnoho sektora ekonomiky v umovakh instytutsiinych zmin [Innovative development of enterprises in the agrarian sector of the economy in conditions of institutional changes]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Journal*. Vol. 57 (2), pp. 107–114.
10. Chorna N. P. (2012) Innovatsiinyi rozvytok sfery vyrobnytstva produktiv kharchuvannia ta ryzyky prodovolchoi bezpeky: monohrafiia [Innovative development of food production and food safety risks: monograph.]. Lviv: Liha-Pres, 296 p. (in Ukrainian)
11. Kapitalni investytsii za vydamy ekonomichnoi diialnosti za 2010-2023 roky. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Capital investments by types of economic activity for 2010-2023. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_rik/k_ed_10-21.xlsx
12. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021-2027 roky. Postanova KМУ vid 5 serpnia 2020 r. № 695. [On the approval of the State Regional Development Strategy for 2021-2027. Resolution of the CMU of August 5, 2020 No. 695]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
13. The Eu Research& Innovation Programme 2021 – 27. European Union 2021. Available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf
14. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy – 2020. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Scientific and innovative activity of Ukraine - 2020. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf
15. World Intellectual Property Organization (WIPO) (2023). Global Innovation Index 2023: Innovation in the face of uncertainty. Geneva: WIPO. Available at: <https://www.wipo.int/documents/d/global-innovation-index/docs-en-wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
16. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy – 2018. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Scientific and innovative activity of Ukraine – 2018. State Statistics Service of Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf